

Klockan tre på natten måndagen den 28 januari 1918 avväpnar lokala skyddskårer 1500 ryska soldater i Vasa. Allt är över på några timmar men är samtidigt startskottet till det nästan fyra månader långa blodiga inbördeskriget.

Hundra år sedan första skottet

Skyddskårister från Sundom, Solf och skärgårdsbyarna smyger över isen i riktning mot Vasklot. Det är en råkall natt mellan den 27 och 28 januari 1918 och under de kommande timmarna kommer mycket att förändras.

–På Vasklot finns en stuga med ryska soldater och utanför står två kanoner. Överbefälhavare Mannerheim har gett order om att kanonerna ska beslagtas, berättar Per-Erik Fant, ordförande för museikommitén för Vasa krigsveteranmuseum.

Ute på isen i den kalla januarinatten bestämmer sig en djärv Solfbo för att ta initiativet och säger:

–Jag gaar in ja, hör ni skott så springer ni in fort som tusan.

De sovande ryska soldaterna överrumplas totalt av den modiga

skyddskåristen och gör inget motstånd. Men samtidigt ute på isen fumlar en nervös skyddskårist med fingret på gevärets avtryckare och bränner av ett skott som ekar över Stadsfjärden.

I mörkret vet ingen varifrån skottet kommer och skyddskåristerna stormar instinktivt in i stugan.

Med tolv gevärspipor riktade mot sig ger de yrvakna ryssarna upp. Skyddskåristerna rullar i väg med kanonerna över Vasklotbron och placerar en av dem strategiskt i närheten av den stora ryska garnisonen vid Kaserntorget. Kanonerna står monumentalt placerade vid Kaserntorget än i dag.

Det här är början till den officiella avväpnningen av de ryska soldaterna i landet. I Vasa finns 1500 soldater,

men i hela landet finns över 40000.

–Det här var helt och hållet Mannerheims plan. Han visste att det fanns vapen här och att österbottningarna var väldisciplinerade. Därför var det viktigt att avväpnningen började i Vasa, och det var också nödvändigt att det hände innan jägarna kom, säger Fant.

VISKA ÅTERKOMMA flera gånger till datumet den 27 januari 1918 i detta reportage. Datumet är det officiella datumet för inbördeskrigets start och i det avseendet har Vasa en historiskt viktig roll.

För att förstå varför inbördeskrigets första skott avlossas i Vasa och på andra håll i landskapet den 27 och 28 januari för 100 år sedan är det nödvändigt att se på hela det

”Jag gaar in ja, hör ni skott så springer ni in fort som tusan.”

EN DJÄRV SOLFBO

vid ett anfall mot ryska soldater i en stuga på Vasklot

politiska läget ur ett djupare och bredare perspektiv.

FINLAND I BÖRJAN PÅ JANUARI 1918 är oroligt och bräckligt. Det har gått en knapp månad sedan lantdagen och senaten godkände landets självständighet den 6 december. På nyårsnatten erkänner Vladimir Lenin och bolsjevikregeringen Finlands

självständighet. Några dagar senare, den 4 januari 1918, kommer Rysslands officiella erkännande.

Erkännandet är en sak. Men vid den här tiden finns det som sagt 40000 ryska soldater i Finland. I den nyblivna nationen kan soldaterna inte vara kvar. Motsättningarna mellan arbetarrörelsen och borgerligheten växer och det börjar knaka i fogarna. Självständigheten tilltalar inte alla och missnöjet sprider sig.

De ökade spänningarna får Carl Gustaf Emil Mannerheim att reagera. I slutet av december 1917 har Mannerheim återvänt till Finland efter tiotals år i den ryska militärens tjänst och blir tilldelad posten som militärkommitténs ordförande.

Den 16 januari knackar Mannerheim på hos senatens ordförande

Skyddskårister med kulsprutor i korsningen av Skolhusgatan och Rådhusgatan i slutet av januari 1918.

KÄLLA: ÖSTERBOTTENS MUSEUMS ARKIV, FOTOGRAF OKÄND

Per Evind Svinhufvud. Efter att lantdagen gett senaten tillåtelse att bilda en stark ordningsmakt har Mannerheim nu en plan.

Mannerheims avsikt är att resa till Vasa inom 24 timmar för att där ställa upp en arméstab. En avvärjning av de ryska trupperna måste också ske, vilket Svinhufvud håller med om. Mannerheim säger sig vara redo att ta befälet över det som ska bli den vita sidans armé.

SAGT OCH GJORT. Mannerheim reser till Vasa, anländer den 19 januari och tar landshövdingens residens på Skolhusgatan i sin besittning. Bara en vecka efter att han anlänt till Vasa är planen redo att förverkligas och under några få dygn kommer allt att eskalera till ett fullskaligt krig.

27.1.1918

officiella datumet för när inbördeskriget startade. Vasa hade en viktig roll.

Organiseringen av de vita skyddskårerna har hunnit längre i Vasatrakten än i övriga delar av landet. I Vörrå fanns även Vörrå krigsskola, grundad den 26 januari 1918, som var Finlands första underofficersskola.

I maj 1917 bildades landets första skyddskår vid ett lantamannagillmöte i Smedsby, kort därefter följde Kvevlax. Man beslöt att följa exemplet från Korsholm på grund av det

växande "rysshatet". Skyddskåren i Kvevlax gjorde en första utryckning redan under julnatten 1917. Då rådde kalabalik mellan ryssar och ortsbor i Toby där en bonde blivit mördad på ett grymt sätt. Läget blev allt mer tillspetsat och man väntade en bristning när som helst.

Någon direkt motorganisation till skyddskårerna fanns inte i dessa trakter. Då och då fick man instruktioner och utbildning av jägare som kommit hem och passade på att besöka bygdens skyddskårer.

Det här är en vägande orsak till att Mannerheim vill organisera allt från Vasa. Innan avvärjningen av de ryska soldaterna påbörjas utses de vita skyddskårerna till regeringstrupper, och Mannerheim får titeln överbefälhavare.

Söndagen den 27 januari ger Mannerheim order om att avvärja de ryska soldaterna.

–Det måste ha varit ett otroligt spännande dygn. Fienden fanns ju mitt bland alla andra. Genomförandet av Mannerheims plan skulle ske så fredligt och lugnt som möjligt, säger Per-Erik Fant.

Han låter ögonen svepa över skyddskåristernas vita armbindlar som förvaras i glasmontrar i krigsveteranmuseet i Vasa.

MANNERHEIMS PLAN utgår från att soldaterna ska lägga ner sina vapen och tas tillfånga. Angreppen ska ske så överraskande att de ryska soldaterna inte hinner förstå vad som händer och kan slå larm till andra förläggningar för att få hjälp.

Operationen inleds på landsbygden på kvällen, bland annat i Laihela och i Lappo, och i Vasa efter midnatt. Mannerheims tanke om lugna avvärjningar verkar till en början vara fullt genomförbara. Men strider kommer att blossa upp mellan de lokala skyddskårerna och de ryska soldaterna.

Fant säger att skyddskårister bland annat i Laihela försöker överraska en militärförläggning med ryska dragoner, alltså hästburna soldater, men misslyckas med operationen.

–Dragonerna tar sina hästar för att rida mot Vasa. Men de lokala skyddskåristerna i Laihela kan per telefon meddela sina kompanjoner i Gamla Vasa om att ett gäng med ryska soldater är på väg. De måste stoppas.

»Fortsätter på nästa uppslag.